

Tryggare om ryssarna blev medborgare

Gatuprotesterna i Baltikum efter nyår väckte outtalade men oroliga frågor. Handlade det bara om ekonomiskt missnöje? Eller hade ryssar börjat röra på sig igen med Moskvas goda minne?

Det ryska finns ju där hela tiden i Baltikum. Inte bara i Riga utan också i Tallinn är i dag kanske en majoritet av befolkningen rysk. Från en rundresa i Estland i höstas några månader efter Georgienkriget tänker jag på den postsovjetiska tristessen i det så gott som helt ryskspråkiga Narva. Gångtrafiken över bron till ryska tvillingstaden Ivangorod var livligare än shoppandet i innerstan.

Dystert klädda ryssar köade utanför det ryska konsulatet på en sidogata där det hävdas att ryska pass delas ut gratis till den som vill. I vår hotellreception rullade TV-sändningarna oavbrutet på ryska.

Allt ryskt var inte trist. Lilla Sillamäe ett par mil väster om Narva vid finska viken är en idyll i småskalig – ja, faktiskt – stalinarkitektur från efterkrigsåren med promenader, trappor ned mot vattnet, palats och kulturbyggnader i blandade färger och stilar. Här anrikades uran för Sovjets kärnvapen i ett avskilt samhälle som utopiskt skulle bjuda det goda socialistiska livet – på denna yta misstänkt likt borgerliga ideal.

I dag är staden öppen och en uppsatsad liten pärla. Liksom i Narva är gatunamn och skyltar numera på estniska. Men anslag och affischer på reklampelare är på ryska – en marknadsekonomisk anpassning till konsumenternas språk.

Ändå hotar knappast det ryskspråkiga Ida-Virumaa-län i nordöstra Estland att bli ett nytt Syd-Ossetien. Hittills talar inget för att de baltiska nyårsdemonstrationerna var några nya ryska soldatstatyprotester eller uttryck för ryska separatistiska strävanden enligt mönster från Georgien.

Det finns vad jag förstått heller inga underrättelseuppgifter om ny rysk militär kraftsamling kring Norden och Baltikum.

Sedan ett halvår tillbaka verkar all försvarspolitisk diskussion i Sverige inriktad på ett nytt militärt hot från ett expansivt Ryssland, mer eller mindre direkt vid och i de baltiska staterna eller genom gasledningsplanerna i Östersjön. Det är knappast så förestående som våra försvarsdebattörer ibland verkar önska. Men visst har vi som alltid anledning att vara uppmärksamma på utvecklingen i Ryssland.

Vårt allt överhängande säkerhetspolitiska intresse är att främja och värna den demokratiska utvecklingen i Ryssland, sa Björn von Sydow när han var försvarsminister för 10 år sedan. Förhoppningsvis tänker han fortfarande så, även om han talade om flygplan på Folk och Försvar i Sälen häromveckan.

Vad som hänt det senaste decenniet är emellertid att Ryssland förvisso blivit ekonomiskt starkare men däremot mindre demokratiskt och integrerat och därmed i stället farligare för oss. Pessimister som kallar sig realister verkar tro att det inte går att vare sig integrera eller demokratisera Ryssland.

Ryssarna säger i stället att felet ligger hos oss. Också ryssar som kallar sig liberaler har konsekvent sedan Sovjetunionens fall kritiserat väst för att inte vilja ha med Ryssland i ett nytt, öppet och demokratiskt Europa. De hävdar gärna att det är de utvidgade Nato och EU som skapar nya murar i Europa och då mot Ryssland. Resonemanget låter bestickande, kan i något fall ha fog för sig men övertygar inte i stort.

Det finns skäl att hävda att Ryssland ännu inte är berett att bli en europeisk stat bland andra. Man vill förbli en stormakt som kan se så jämbördig ut som möjligt med USA och Kina. De europeiska staterna vill man träffa en och en, inte som en samlad gemenskap. Så länge som Ryssland varit svagt har den huvudsakliga säkerhetspolitiska strategin varit att hålla konflikter och kriser vid liv. Nu vill man kunna göra mer.

Då är vi tillbaka hos alla ryssar i de baltiska staterna. Kanske är det också för dem viktigare att förbli ryssar än att vara européer bland alla andra. De baltiska statsledningarna kritiserar ofta – särskilt utanför Norden – för sina alltför kärva språkkrav på ryssar för att de ska få bli medborgare. Det baltiska (för)svaret är att ryssarna lätt skulle kunna bli medborgare om de verkligen ville tillhöra en baltisk stat. Men det gör de inte.

Däremot vill de hellre bo i Baltikum än i Ryssland. Trots dysterheten i Narva och andra slitna sovjetiska bostadskaserner, lever ryssarna bättre i Estland än vad de skulle göra i hemlandet. Inte bara de fattigaste invånarna i Estland är ryssar utan också de rikaste. De vräkigaste villorna i Tallinns förortsvarter ägs av ryssar. Deras yppiga byggnadsstil skiljer markant ut sig från deras estniska grannars ljusa, nordiska stilideal.

Så länge som ryssarna har det bättre i ett självständigt Baltikum än vad de skulle i eller under ryskt styre, är konflikthoten små. Det skulle långsiktigt vara än tryggare om både de baltiska majoriteterna och de rysktalande insåg vikten av att ryssarna också blev medborgare.

Anders Mellbourn har varit chefredaktör för Dagens Nyheter och direktör för Utrikespolitiska institutet. Han är kolumnist för Utrikesbloggen.se.